

BASEL II SÜRECİNDE KOBİLERDE KURUMSAL YÖNETİM ANLAYIŞININ GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE ÖNERİLER

Arş. Gör. Emine ÖNER*

ÖZET

Basel II düzenlemelerinin yakın gelecekte Türkiye’de uygulanmaya başlaması ile birlikte değişecek olan bankaların risk yönetimi anlayışı, KOBİ kredilerini önemli ölçüde etkileyecektir. Kredilerde riske daha duyarlı bir fiyatlandırma anlayışı benimsenmesinin, KOBİ kredilerini azaltıcı ya da kredilerin maliyetini yükseltici etki doğurmaması için KOBİ’lerin yüksek derecelendirme notuna sahip olması gerekmektedir. Bu süreçte, başta KOBİ’ler olmak üzere tüm işletmelerde, geleneksel işletme yönetiminden kurumsal işletme yönetimine geçilmesi ve kurumsal yönetim anlayışının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Basel II Uzlaşısı’nın KOBİ kredileri üzerindeki etkilerinin ortaya koyulması ve KOBİ’lerde kurumsal yönetim anlayışının yerleştirilmesi sürecine ilişkin öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basel II, Derecelendirme, KOBİ’ler, Kurumsal Yönetim

IN THE PROCESS OF BASEL II PROPOSALS ABOUT IMPROVEMENT OF CORPORATE GOVERNANCE PERCEPTION IN SME’S

ABSTRACT

After the application of Basel II regulations in Turkey, changes in the risk management of banks will affect credits of SMEs’ in an important degree. In order not to cause decreases in SMEs credits or increases in costs of credits of pricing concept that is sensitive to risk in credits, SMEs should have a high rating degree. In this process, all companies, especially SMEs, have to pass corporate governance perception from traditional one. Also, corporate governance perception has to be improved. In this study, displaying the effects of Basel II on SMEs credits and making proposals about

* Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, Muhasebe-Finansman Eğitimi Bölümü.

the improvement of the corporate governance perception in SMEs are aimed.

Keywords: Basel II, Rating, SME's, Corporate Governance

1. GİRİŞ

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından en son 2002 yılında gerçekleştirilen Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı'ndan elde edilen verilere göre, Türkiye'de 2002 yılında 1.858.191 adet işletme faaliyet göstermektedir (TÜİK 2002). Söz konusu işletmelerdeki toplam çalışan sayısına bakıldığında, işletmelerin yaklaşık %1,32'sinin sadece işletme sahibinden oluştuğu, %94,94'ünün çalışan sayısının 10 kişiden az olduğu, %3,09'unun çalışan sayısının 10-49 kişi arasında olduğu ve %0,48'inin çalışan sayısının 50-250 kişi arasında olduğu görülmektedir. Geriye kalan %0,11'lik dilim ise çalışan sayısı 250'nin üzerinde olan işletmelerden oluşmaktadır (KOSGEB 2005, 6). Bu verilerden hareketle 2002 yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin %99,89'unun 250 kişiden az çalışanı olan firmalar olduğu ve bu firmaların da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın tanımlamasına göre KOBİ kapsamında yer aldığı dikkat çekmektedir.

İşletmelerin çok büyük bir bölümünü oluşturan, istihdama, katma değere önemli katkıları bulunan, talep ve diğer koşullardaki değişikliklere kolay uyum sağlayabilen, az yatırımla çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilen KOBİ'lerin kurumsallaşmadan teknoloji kullanımına, kayıt dışı faaliyetlerden fon teminine kadar pek çok konuda problemleri bulunmaktadır. Söz konusu problemlerin başında ise finansman problemi gelmektedir. Finansman problemi özkaynak yetersizliği, sermaye piyasalarına ulaşamaması, yabancı kaynak bulmada yaşanan güçlükler vb. şeklinde kendini göstermektedir. KOBİ'lerin yabancı finansman aracı olarak kullandıkları kaynakların başında banka kredilerinin geldiği göz önüne alınırsa, Basel II düzenlemelerinin Türkiye'de uygulanmaya başlaması ile birlikte değişecek olan bankaların risk yönetimi anlayışının KOBİ kredilerini önemli ölçüde etkileyeceği açıktır.

Kredilerde riske daha duyarlı bir fiyatlandırma anlayışının benimsenmesi ile

2. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" 18.11.2005 tarihli ve 25997 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmeliğe göre, 250 kişiden az yıllık çalışanı bulunan ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 Milyon YTL'yi aşmayan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmıştır.

birlikte, iyi derecelendirme notuna sahip KOBİ'ler daha düşük maliyetlerle kredi kullanma imkânına sahip olabileceklerdir. Daha iyi derecelendirme notu alabilmek içinse özkaynak yapısının iyileştirilmesi, kabul edilebilir teminat olanaklarının artırılması, etkin ve güvenilir bir muhasebe sisteminin kurulması, finansal tablolarda standardizasyon ve şeffaflığın sağlanması, kayıt dışı faaliyetlerin kayıt altına alınması, kurumsal yönetim anlayışının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmada Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin kurulmasından Basel II Uzlaşısı'na kadar olan sürece, Basel II Uzlaşısı'nın neler getirdiğine, Uzlaşısı'nın KOBİ kredileri ile ilgili hükümlerine, kurumsal yönetim anlayışına, Basel II sürecinde KOBİ'lerde kurumsal yönetim anlayışının yerleştirilmesi gereğine ve buna ilişkin önerilere yer verilmektedir.

2. BASEL II UZLAŞISI

1974 yılında petrol fiyatlarında yaşanan aşırı artışlar uluslararası finansal piyasalarda büyük dalgalanmalar yaşanmasına sebep olmuş ve özellikle bankalar bu durumdan oldukça olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Bu gelişmeler üzerine 1974 yılı sonlarında, G-10 ülkelerinin Merkez Bankası başkanlarının katılımıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi oluşturulmuştur. Resmi bir denetim yetkisi olmayan Komite, 1974 yılından bu yana bankacılık sektörü ile ilgili olarak istişari nitelikli standartlar yayınlamaktadır (BIS 2007, 1).

Komite ilk olarak 1988 yılında dünya çapında uygulanan sermaye yeterliliği hesaplamalarını uyumlaştırmak ve sermaye yeterlilik oranlarını ortak bir yapıya kavuşturmak için Basel I Uzlaşısı'nı (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı) yayınlamıştır. Basel I ile, bankaların aktifleri risk derecelerine göre beş gruba (%0, %10, %20, %50 ve %100) ayrılmış ve sermaye yeterliliği rasyosuna bir alt sınır getirilmiştir. Dolayısıyla bankaların sermayelerinin risk ağırlıklı aktiflerine oranının alt sınırı %8 olarak belirlenmiştir (BIS 1988, 8-14). Basel I, 1992 yılında yürürlüğe girmiş ve dünya çapında geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

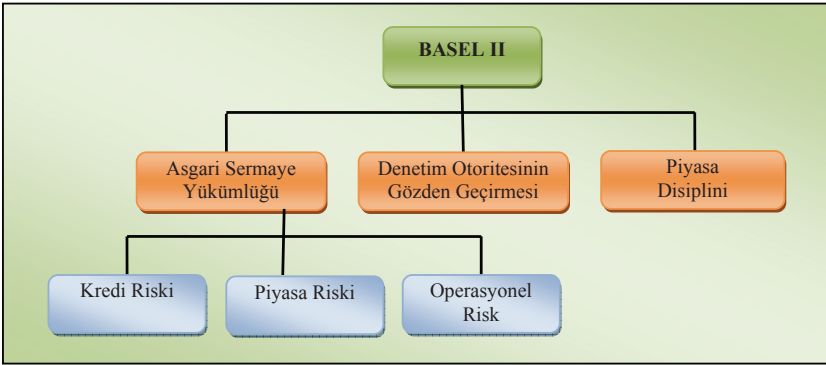
Basel I'in sadece kredi riskini dikkate alıyor olması ve piyasa riskini hesaplama dahil etmiyor olması sebebiyle yöneltilen eleştiriler neticesinde Komite, 1993 yılında yeniden çalışmalara başlamış ve 1996 yılında piyasa riskinin sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmesini içeren bir

taslak yayınlanmıştır (BIS 1996, 2).

Küreselleşme ile birlikte finansal piyasalarda yaşanan gelişmelere bağlı olarak artan risklerin yönetiminde Basel I Uzlaşısı'nın yetersiz kalması sebebiyle Basel Komitesi yeniden çalışmalara başlamış ve Yeni Sermaye Uzlaşısı'na ilişkin ilk istişari metni 1999 yılı Haziran ayında tartışmaya açmıştır. Haziran 1999 önerisinde finansal kurumların taşıdığı riskler kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olmak üzere üç gruba ayrılmış ve sermaye yeterliliği hesaplamalarına operasyonel risk de dahil edilmiştir. Gelen yorum ve önerileri değerlendiren Basel Komitesi, Yeni Sermaye Uzlaşısı'na ilişkin ikinci istişari metni Ocak 2001'de ve üçüncü istişari metni Nisan 2003'te tartışmaya sunmuştur. Yayınlanan istişari metinler, alınan yorumlar çerçevesinde geliştirilmiş ve 26.06.2004 tarihinde Basel II olarak isimlendirilen "Yeni Sermaye Uzlaşısı" yayınlanmıştır (Aksoy 2005, 33-34).

Basel II, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür. Basel-II Uzlaşısı, sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler içermektedir (BDDK 2005a, 1). Basel-II bankalarda sermaye yeterliliği hesaplamalarının etkinliğini arttırmayı, denetim ve piyasa disiplininin tesisi için sağlam temeller oluşturmayı, risk yönetimi anlayışını geliştirmeyi, finansal istikrara katkıda bulunmayı ve sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmayı amaçlanmaktadır.

Bankalarda etkin risk yönetimini temel alan Basel II, asgari sermaye yükümlülüğü, denetim otoritesinin gözden geçirmesi ve piyasa disiplini olmak üzere üç yapısal bloktan oluşmaktadır (Bkz Şekil 1). Bankaların en önemli önceliği önemli riskleri gerçeğe yakın bir şekilde ölçmek ve bunları telafi edecek sermaye düzeyini korumak olduğundan birinci yapısal blokta sermaye yeterliliği tanımlanmakta ve sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanışına yer verilmektedir.

Şekil 1. Basel II Uzlaşısı'nın Temelleri

Kaynak: BIS. 2004. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework. June.

İkinci yapısal blok, bankaların risk yönetim sürecinin denetim otoritesi tarafından gözden geçirilmesi ile ilgili olup, risk odaklı denetime vurgu yapmaktadır. Üçüncü yapısal blok ise, bankaların finansal bilgilerinin zamanında ve güvenilir bir şekilde kamuoyuna açıklanması ile ilgili olup, piyasa disiplini ile şeffaflığı sağlamak amaçlanmaktadır.

Basel I Uzlaşısı ile kıyaslandığında, Basel II'de en kapsamlı değişiklikler birinci yapısal blokta gerçekleştirilmiştir. Yeni Sermaye Uzlaşısı'nda asgari sermaye yeterlilik oranı (%8) değişmemiş ancak kredi riski daha kapsamlı tanımlanmış, kredi riskinin hesaplanmasına yönelik daha detaylı yöntemlere yer verilmiş ve sermaye yeterliliği hesaplamalarına operasyonel risk de dahil edilmiştir. Basel II ile birlikte sermaye yeterlilik rasyosu aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

$$SYR = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Piyasa Riski} + \text{Kredi Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

Basel II Uzlaşısı'na göre, asgari sermaye yükümlülüğünün (birinci yapısal blok) bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi açısından tek başına yeterli olamayacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla erken müdahale ve piyasa disiplini (ikinci ve üçüncü yapısal blok), güçlü bir risk odaklı denetim ve asgari sermaye yükümlülüğünün tamamlayıcısı olarak görülmektedir (BIS 2004, 158-175). Zira Basel II Uzlaşısı, birbirini destekleyen üç yapısal bloğun birlikte kullanılması yoluyla gelişmiş risk yönetimi imkânı sunmaktadır.

Her ne kadar Basel II Uzlaşısı, bankacılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler içeriyor olsa da bankacılık sektörü dışındaki, bankalarla ilişki içerisinde olan çeşitli kesimleri de önemli ölçüde etkileyecektir. Söz konusu kesimlerin başında ise, reel sektör ve dolayısıyla hem dünyada hem de Türkiye’de reel sektörün çok büyük bir bölümünü oluşturan KOBİ’ler gelmektedir.

3. BASEL II’NİN KOBİ KREDİLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİ

Yeni Sermaye Uzlaşısı’nda KOBİ’lere ilişkin özelikli hükümler sermaye yeterliliği hesaplamalarında yer almaktadır. Basel II Uzlaşısı’nda sermaye yeterliliği hesaplamaları “*kredi riskinin ölçülmesi*” ve “*kredi riski azaltım tekniklerinin etkisinin dikkate alınması*” olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır (Yüksel 2005,14).

Basel II ile birlikte, ilk bileşen olan kredi riskinin hesaplanması da “*kredi kullanan firmanın risk seviyesi*” ve “*kredi işleminin risk seviyesi*” olmak üzere iki ana unsura dayanmaktadır. Birinci unsur olan kredi kullanan firmanın riski yani firmanın derecelendirme notu, şirketin finansal verilerinden oluşan niceliksel faktörler ile yönetim ve organizasyon yapısı, sermaye yapısı, kurumsal yönetim anlayışının gelişmişliği gibi niteliksel faktörlerin değerlendirilmesi sonucu tespit edilmektedir. İkinci unsur olan kredi işleminin kendisinden kaynaklanan risk ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Söz konusu iki unsura bağlı olarak kredinin az riskli veya çok riskli olduğu belirlenmekte ve taşıdığı risk düzeyine göre de kredi fiyatlaması yapılmaktadır (TBB 2004, 7).

Kredi riskinin ölçülmesi için Basel II, standart yöntem ve içsel derecelendirme yöntemi olmak üzere iki temel yöntem önermektedir. Bu yöntemler de kendi içerisinde ikiye ayrılmakta ve neticede dört farklı kredi riski hesaplama yöntemi bulunmaktadır:

- Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
- Standart Yaklaşım
- Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
- Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

“Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım”da asgari sermaye yeterliliği genel olarak ihracat kredi kuruluşlarınca ülkelere verilen derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Ancak KOBİ kredilerinin tabi olacağı asgari sermaye yeterliliği herhangi bir derecelendirme notu ile ilişkilendirilmemiş olup, perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri %75, kurumsal portföyde yer alan KOBİ kredileri %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. “Standart Yaklaşım”da asgari sermaye yeterliliği, bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca ülke ve şirketlere verilen derecelendirme notlarına göre hesaplanmaktadır. “Temel İçsel Derecelendirme” ve “Gelişmiş İçsel Derecelendirme” yaklaşımlarında ise sermaye yükümlülükleri bankalar tarafından verilen derecelendirme notlarına göre hesaplanmaktadır (Yüksel 2005, 14).

Kredi riskinin ölçülmesinde her ne kadar iki temel yöntemden bahsedilse de, özellikle gelişmekte olan ülke bankaları uzun bir süre standart yönetimi kullanmak durumunda kalacaklardır. Türk Bankacılık Sektörü ile ilgili olarak yapılan çalışmalar da, içsel derecelendirme yönteminin kısa süre içerisinde uygulanamayacağını göstermektedir (BDDK 2005b, 13). Zira bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını kullanarak kredi risklerini ölçebilmeleri için en az üç yıldır Basel II’de belirtilen minimum gereklilikleri sağlayan bir derecelendirme sistemini kullanıyor olmaları gerekmektedir (TBB 2006, 11). Bu durum önümüzdeki yıllarda Türk Bankacılık Sektöründe standart yaklaşıma dayalı kredi fiyatlamasının hakim olacağını göstermektedir. Kredi fiyatlamasının standart yaklaşıma dayalı olarak gerçekleştirilecek olması, asgari sermaye yeterliliği hesaplanırken “perakende” ve “kurumsal” olmak üzere iki farklı portföyde değerlendirmeye tabi tutulacak olmaları sebebiyle KOBİ’ler açısından büyük önem arz etmektedir.

Basel II’nin KOBİ’ler ile ilgili getirdiği en önemli yeniliklerin başında, KOBİ olma şartını yeniden düzenlemiş olması gelmektedir. Basel II’de KOBİ’ler yıllık satış ciroları esas alınarak bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Yıllık satış cirosu 50 milyon Euro’dan az olan şirketler Basel-II standartlarına göre KOBİ olarak tanımlanmakta ve toplam kredi risklerine göre (nakdi ve gayrinakdi) “Perakende KOBİ” ve “Kurumsal KOBİ” olarak ikiye ayrılmaktadır. Buna göre, bir bankadaki toplam kredisi (nakdi ve gayrinakdi toplamı) 1 Milyon Euro’ya kadar olan KOBİ’ler Perakende KOBİ, 1 Milyon Euro’nun üzerinde olan KOBİ’ler ise Kurumsal KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, KOBİ tanımı çerçevesinde birbirlerine bağlı olan işletmeler tek bir işletme olarak

kabul edilmekte ve toplam kredi riski birlikte hesaplanmaktadır. Bu kısımda belirtilmesi gereken bir diğer nokta da, Basel II'nin perakende portföy içerisinde yer alan KOBİ'lere verilecek kredi toplamı için üst sınır şartı belirlemiş olduğudur. Komite, perakende KOBİ'lere kullanılan kredilerin toplam tutarının, perakende portföyün toplam kredi hacminin %0,2'sini aşamayacağını ifade etmektedir (BCBS 2004, 19).

Standart yaklaşımda, kurumsal portföy içerisinde değerlendirilecek olan KOBİ'lerin asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, bağımsız derecelendirme kuruluşlarından alacakları derecelendirme notları esas alınacaktır. Perakende portföyde yer alan KOBİ'ler ise standart %75 risk ağırlığına tabi olacaklardır. Standart yöneme göre, perakende ve kurumsal portföyde yer alan KOBİ'ler için risk ağırlıkları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Standart Yöntemde Derecelendirme Sınıflarına Göre Risk Ağırlıkları

Derecelendirme Notu	Kurumsal Portföy Risk Ağırlığı	Perakende Portföy Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ye kadar	% 20	% 75
A+'dan A-'ye kadar	% 50	
BBB+'dan BB-'ye kadar	% 100	
BB-'den düşük	% 150	
Derecelendirilmemiş	% 100	

Kaynak: BIS. 2004. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework. June.

Tablo 1'de de görülebileceği üzere, kurumsal portföy kapsamında derecelendirme notu yükseldikçe tabi olunan risk ağırlığı düşmektedir. Dolayısıyla yüksek derecelendirme notuna sahip bir KOBİ, düşük derecelendirme notuna sahip bir KOBİ'ye göre kredi için bankada daha az miktarda sermaye bulundurulmasına sebep olacak ve daha düşük maliyetle kredi kullanabilecektir. Dolayısıyla Basel II ile birlikte KOBİ'ler açısından yüksek derecelendirme notu alınabilmesi büyük önem taşımaktadır. Derecelendirme sürecinde özsermaye yeterliliğinden şeffaflığa, uluslar arası standartlara uygun bir muhasebe sisteminden yönetim kalitesine kadar pek çok faktör etkili olmaktadır. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri de şirketlerin kurumsal yönetim ilkelerine uyum düzeyidir. Türk Bankacılık Sektörü'nde 2009 yılı itibarıyla Basel II düzenlemelerinin uygulanmaya başlaması beklenmektedir (BDDK, 2008). Dolayısıyla KOBİ'lerin örgütsel ve kurumsal yapıla-

rını Basel II düzenlemelerine göre hazırlamaları gerekmektedir. Bu noktada atılması gereken en önemli adımlardan biri de, işletmelerde kurumsal yönetim anlayışının yerleştirilmesidir.

Kurumsal yönetim ile ilgili kısma geçmeden önce sermaye yükümlülüğü hesaplamalarının ikinci bileşeni olan kredi riski azaltım tekniklerine değinmek yerinde olacaktır. Zira, kredi riski azaltım teknikleri ile ilgili olarak da Basel II'nin getirdiği yeni düzenlemeler KOBİ'leri önemli ölçüde etkileyecek niteliktedir. KOBİ'lerin banka kredisi kullanırken karşı karşıya kaldıkları sorunların biri de teminat ya da garanti sağlayamamalarıdır. Basel II düzenlemelerinin uygulanmaya başlaması ile birlikte, Türkiye'de standart yaklaşıma dayalı olarak kredi fiyatlaması yapılacak olması, KOBİ'lerin teminat problemlerinin daha da büyümesine neden olacaktır. Çünkü Türkiye'de KOBİ'lerin çoğunlukla kullandıkları teminat türleri olan müşteri çek ve senetleri, şahıs, ortak veya grup kefaletleri ve ipotekler (KOSGEB 2004, 41) standart yaklaşımda risk azaltıcı unsurlar arasında yer almamaktadır. Standart yaklaşım kapsamında uygun görülen teminat türlerini ise nakit, mevduat veya mevduat sertifikası, altın, ana endeksteki hisse senetleri, yatırım fonları, belli şartları taşıyan borçlanma senetleri şeklinde örneklendirmek mümkündür (Aras 2007, 12). Dolayısıyla KOBİ'lerin düşük maliyetle kredi kullanabilmek için teminat yapılarını bu yönde değiştirmeleri gerekmektedir.

4. BASEL II, KURUMSAL YÖNETİM VE KOBİLER

Özkaynak yetersizliğinden yabancı kaynak teminine kadar finansman ile ilgili önemli problemleri bulunan KOBİ'ler, Basel II Uzlaşısı'nın bankaların kredi fiyatlama sürecinde oluşturacağı değişikliklerden önemli düzeyde etkileneceklerdir. Söz konusu etkinin olumsuz olmaması yani KOBİ kredilerini azaltıcı ya da kredilerin maliyetini yükseltici etki doğurmaması için KOBİ'lerin yüksek derecelendirme notuna sahip olması gerekmektedir. Bu süreçte başta KOBİ'ler olmak üzere tüm işletmelerde, geleneksel işletme yönetiminden kurumsal işletme yönetimine geçilmesi ve kurumsal yönetim anlayışının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde son derece önemli hale gelen kurumsal yönetim kavramı ile ilgili olarak çok sayıda kişi ve kuruluş tarafından yapılmış çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Söz konusu tanımlardan bazıları şunlardır:

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'ne göre kurumsal yönetim; bir şirketin yönetimi, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer menfaat sahipleri arasındaki bir dizi ilişkiyi kapsamaktadır. Ayrıca, kurumsal yönetim şirket hedeflerinin belirlendiği bir yapıyı ortaya koymakta ve bu hedeflere nasıl ulaşılacağı ve şirket performansının nasıl denetleneceğinin yollarını da çizmektedir (OECD 2004, 11).

Millstein (1998, 27) kurumsal yönetimi, işletme yönetiminde kâr elde etme ve pay sahiplerine dağıtma amacını taşıyan geleneksel yapıların yanında, hissedarların, yöneticilerin ve çalışanlar, müşteriler, fon sağlayıcılar gibi diğer paydaşların haklarının da önemsendiği bir anlayış olarak tanımlamaktadır.

Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) tarafından yapılan çalışmada, kurumsal yönetim kavramı ile ilgili olarak dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı tanım geliştirilmiştir. Geniş anlamda kurumsal yönetim, modern yaşamda insanların bir amaca ulaşmak için oluşturduğu herhangi bir kurumun yönetiminin düzenlenmesidir. Dar anlamda ise, bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun vadede ortaklarına ekonomik değer yaratmasına imkân tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamalar şeklinde ifade edilmektedir (TÜSİAD 2002, 9).

Çok sayıda tanımlama yapılmış olmakla birlikte genel olarak kurumsal yönetim, eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde işletme faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasına, işletme ile pay sahipleri dahil tüm menfaat sahipleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine ve tüm menfaat sahiplerinin haklarının korunmasına, işletmenin finansal tablolarının şeffaflığının ve güvenilirliğinin artırılmasına olanak sağlayan bir yönetim anlayışıdır.

1990'lı yıllardan itibaren uluslar arası ekonomilerde meydana gelen durgunluk ve ekonominin temel yapıtaşlarını oluşturan şirketlerin iyi yönetilemediği gerçeği kurumsal yönetime duyulan ilgiyi arttırmıştır. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde ABD'de Enron, Arthur Andersen, WorldCom, Global Crossing, Avustralya'da HIH-Insurance, Almanya'da Comroad, Babcock-Borsing, Kirch, EM TV, İtalya'da Parmalat, Kore'de SK-Group, Hollanda'da Royal Ahold, İngiltere'de Equitable Life, Independent Insurance isimli şirketlerde ortaya çıkan skandallar ve kurumsal başarısızlıklar söz konusu hü-

kümetleri ve diğer dünya devletlerini acilen önlemler almaya yönlendirmiştir (Fahy, Roche and Weiner 2005, 175). Kısa bir dönem içerisinde gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde kurumsal yönetime doğru bir eğilim gerçekleşmiş ve yeni düzenlemeler yürürlüğe koyulmaya başlanmıştır.

1990'lı yıllardan itibaren kurumsal yönetime artan ilgiyi sadece uluslar arası finansal krizlere ve yaşanan şirket skandallarına bağlamak doğru değildir. Zira, tüm dünyada özel sektörün artan rolü, ülke ekonomilerinin birbirlerine olan ekonomik bağılıklarının artması, şirket hissedarlarının işletme yönetimindeki etkinliklerinin azalması, işletmelerin içinde bulunduğu yeni rekabet koşullarına ayak uydurma zorunluluğu, artan uluslar arası sermaye hareketleri ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler kurumsal yönetimin bu denli ilgi odağı olmasında önemli rol oynamaktadır (Claessens 2003, 6-7).

Yaşanan tüm bu gelişmeler ışığında Dünya Bankası ve OECD'nin de içinde yer aldığı uluslar arası kuruluşlar kurumsal yönetim adı altında şirketlerin daha iyi yönetilmelerine yönelik çalışmalar yapmaya başlamışlar ve dünya çapında tüm şirketlerin uygulayabilecekleri ilkeler geliştirmeye yönelmişlerdir. Yapılan çalışmalar neticesinde 1999 yılında içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı 29 OECD üyesi ülke tarafından "OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri" benimsenmiş ve yayınlanmıştır. 2002 yılında OECD Konsey Toplantısı ile OECD üyesi ülkelerdeki gelişmeler gözden geçirilmesine ve ilkelerin kurumsal yönetimdeki gelişmeler ışığında değerlendirilmesine karar verilmiştir. Nitekim söz konusu ilkeler her bir ülkenin ve bölgenin kendine özgü şartlarına uyarlanabilen bağlayıcı olmayan standartlar ve uygulamalar ile bunların ne şekilde uygulanacağına dair bir kılavuz niteliğinde olan ve sürekli gelişen bir araç olarak kabul edilmektedir (OECD 2004, 4). Yapılan çalışmalar neticesinde güncellenen ilkeler OECD tarafından altı başlık altında³ yeniden yayınlanmıştır. Dünyada kurumsal yönetim alanında yapılan çalışmalar bütün hızı ile devam etmekte hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde mevcut düzenlemeler gözden geçirilmekte ve kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde yeniden şekillendirilmektedir. Örneğin 2002 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ülkedeki kurumsal yönetim uygulamalarını iyileştirmek amacıyla Sarbanes-Oxley Yasası yürürlüğe koyulmuş-

3. Etkin Kurumsal Yönetim Çerçevesi Temelinin Tesisi, Hissedarların Hakları ve Temel Sahiplik İşlevleri, Hissedarların Adil Muamele Görmesi, Kurumsal Yönetimde Paydaşların Rolü, Kamuya Duyuru Yapma ve Şeffaflık, Yönetim Kurulunun Sorumlulukları.

tur. Keza Almanya kurumsal yönetim ilkeleri rehberinde yer alan önerilerini yasalastırmiş, Japonya şirketler hukukunu gözden geçirerek iyileştirmiş, Rusya kurumsal yönetim düzenlemelerini açıklamıştır. Türkiye’de de dünyadaki uygulamalara paralel olarak çeşitli ülkelerin kurumsal yönetim ile ilgili düzenlemeleri, OECD tarafından yayınlanan ilkeler ve Türkiye’nin kendine özgü koşulları göz önünde bulundurularak oluşturulan kurumsal yönetim ilkeleri Temmuz 2003 tarihinde yayınlanmıştır (SPK 2005, 3-4). Daha sonra ilkeler revize edilerek Şubat 2005’te pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri, yönetim kurulu olmak üzere dört başlık altında tekrar yayınlanmıştır.

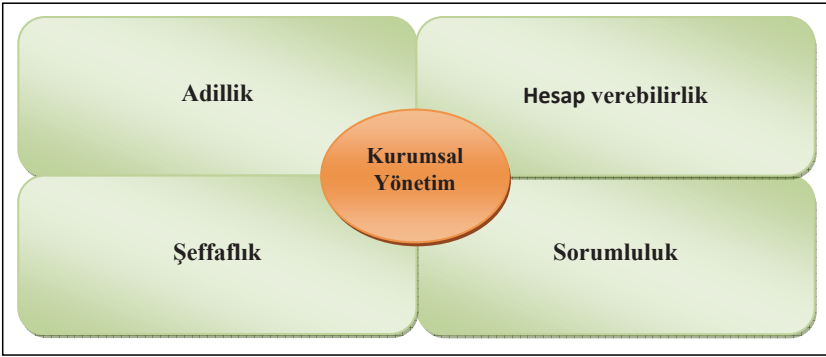
İlkelerin ilk bölümünde, pay sahiplerinin bilgi alma ve inceleme hakkına, genel kurula katılım ve oy hakkına, kar payı alma hakkına ve azınlık haklarına ayrıntılı olarak değinilmekte ve pay sahiplerinin eşit işleme tabi olmaları hususuna yer verilmektedir. İkinci bölümde kamunun aydınlatılması ve şeffaflık kavramları ile ilgili hususlar yer almaktadır. Bu bağlamda, şirketlerin pay sahiplerine yönelik olarak bilgilendirme politikası oluşturmalarına ve bu politikaya bağlı kalarak kamuyu aydınlatmalarına yönelik ilkeler yer almaktadır. Üçüncü bölümde yer alan ilkelerle çalışanlar, müşteriler, alacaklılar, sendikalar, tedarikçiler, devlet, potansiyel yatırımcılar gibi menfaat sahiplerinin hakları ile şirket arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Dördüncü bölümde ise, yönetim kurulunun oluşumu, görev ve sorumlulukları, faaliyetleri, yönetim kuruluna sağlanan mali haklar ve yönetim kurulunun faaliyetlerinde yardımcı olmak üzere kurulacak komitelerle ilgili ilkeler yer almaktadır (SPK 2005, 5-6).

SPK tarafından yayınlanan ilkeler, öncelikle halka açık şirketler için hazırlanmıştır. Bununla birlikte, halka açık olmayan şirketlerde de uygulanabileceği belirtilmektedir. Ayrıca ilkelerin uygulanıp uygulanmaması isteğe bağlı bırakılmıştır. Ancak, ilkelerin uygulanıp uygulanmama durumunun kamuya açıklanması gerekmektedir. Yani, ilkelerde “uygula, uygulamıyorsan açıkla” anlayışı benimsenmiştir.

Kurumsal yönetim ilkeleri, şirketlerin sağlıklı bir kurumsal yönetim yapısı oluşturmalarına yönelik bir dizi standartları ve yol gösterici nitelikte düzenlemeleri içermektedir (TKYD 2005, 9). Kurumsal yönetim alanında dünyada yapılmış ve yapılmakta olan pek çok çalışmada her ülkenin kendine özgü koşulları olduğuna ve dolayısıyla tüm dünya için geçerli bir kurum-

sal yönetim modelinin oluşturulamayacağına vurgu yapılmaktadır. Ancak her ne kadar evrensel bir kurumsal yönetim modelinden bahsedilemese de, kurumsal yönetimin evrensel kabul ve geçerliliği olan ana ilkelerinden bahsetmek mümkündür. Bunlar, adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluktur.

Şekil 2. Kurumsal Yönetimin Temel İlkeleri

Kaynak: STONE A., K. HURLEY and R.S. KHEMANI. 1998. The Business Environment and Corporate Governance: Strengthening Incentives for Private Sector Performance. Business Environment Group. Private Sector Development Department. The World Bank Group.

Kurumsal yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesinin hem ülke bazında hem de şirketler bazında önemli katkıları bulunmaktadır. Kayıt dışı ekonominin azaltılması, sermayenin yurt dışına kaçmasının önlenmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artması, ekonominin rekabet gücünün artması, sermaye piyasalarının derinleşmesi, krizlerin etkilerinin azaltılması, yolsuzluğun önlenmesi, kaynakların daha etkin bir şekilde dağılması, yüksek refahın sağlanması ve sürdürülmesi kurumsal yönetim ilkelerine uyumun ülke bazında yapacağı katkılardan bazılarıdır (SPK 2005, 2). Finansman imkânlarının artması ve sermaye maliyetinin düşmesi, likidite düzeyinin artması, finansal krizlerin etkilerinin daha az hissedilmesi, şirketin değerinin artması, keyfi yönetim uygulamaların ortadan kaldırılması, şirket içi diyalogların gelişmesi, istikrarın artması, şirketin rekabet gücünün ve karlılığının artması ise kurumsal yönetim ilkelerine uyumun şirketlere yapacağı katkılar arasında sayılabilir (TKYD 2005, 9). Konu ile ilgili yapılan çok sayıda araştırma kurumsal yönetim kültürüne sahip şirketlerin daha yüksek finansal performans ortaya koyduğunu, dış finansman kaynaklarından daha fazla yararlanma olanağına sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de kurumsal yönetim ile ilgili olarak yapılan çalışmalar kısa bir geçmişe sahiptir. Ayrıca, her ne kadar SPK tarafından kurumsal yönetim ilkelere yayınlanmış, İMKB Kurumsal Yönetim Endeksini oluşturmuş, SPK Kurumsal Yönetim Uyum Raporu zorunluluğu getirmiş olsa da Türkiye’de kurumsal yönetim uygulamaları oldukça yetersiz düzeydedir. Zira McKinsey tarafından kurumsal yönetimle ilgili olarak Güney Kore, Malezya, Tayvan, Hindistan, Meksika ve Türkiye’deki 188 işletme üzerinde yapılan araştırmada, yönetim kurulları, yatırımcı hakları ve şeffaflık konularında Güney Kore ve Malezya işletmeleri ilk sıralarda yer alırken, Türk işletmeleri en son sıralarda yer almışlardır (Newell and Wilson 2002). Bunun yanı sıra, İMKB Kurumsal Yönetim Endeksinde⁴ Aralık 2008 itibarıyla kurumsal derecelendirme notu alıp işlem gören sadece 12 şirket bulunmaktadır. Halka açık olmayan işletmeler açısından bakılacak olursa, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği verilerine göre, kurumsal yönetim derecelendirme notu almış halka açık olmayan yalnızca iki şirket bulunmaktadır.

Türkiye’de şirketlerin %99’unu KOBİ’ler, %95’ini de aile şirketleri oluşturmaktadır (Alayoğlu 2003, 13). Şirketlerin çok büyük bir bölümünün hukuki yapılarının ferdi mülkiyet ve limited şirket şeklinde olması da bunu doğrular niteliktedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye’deki Şirketlerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı

Hukuki Yapı	Toplam İçindeki Pay (%)
Ferdi Mülkiyet	% 80,6
Limited Şirket	% 13,6
Anonim Şirket	% 2
Adi Ortaklık	% 1,7
Kooperatif	% 0,8
Kolektif Şirket	% 0,2
Diğer	% 1,1

Kaynak: KOSGEB. 2005. 2002 Yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı-İmalat Sanayi Değerlendirmesi. Ankara.

Gerek Türkiye’de gerekse dünyada, aile şirketlerinin ortalama ömürlerinin 25-30 yıl arasında değiştiği, şirketlerin üçte birinden biraz fazlasının ikinci kuşağa devredebildiği ve ikinci kuşağa devreden şirketlerin de ancak yarısının (toplamın %15-20’si) üçüncü kuşağa ulaşabildiği görülmektedir (Ala-

4. Kurumsal yönetim derecelendirme notu 10 üzerinden en az 6 olan 5 şirketin Borsa’ya bildirilmesi-ne bağlı olarak; İMKB Kurumsal Yönetim Endeksi’nin (XKURY) hesaplanmasına, başlangıç değeri olarak 29.08.2007= 48.082,17 dikkate alınmak suretiyle 31.08.2007 tarihinde başlanmıştır.

yoğlu 2003, 29). Aile Şirketlerinin baŐarsızlık nedenlerinin başında ise kurumsallaŐamama gelmektedir. Günümüzün küreselleşen dünyasında diğer tüm faydaları yanı sıra ŐiŐletmelerin sadece varlıklarını sürdürrebilmeleri ve kurumlarını gelecek nesillere aktarabilmeleri için bile kurumsal yönetim anlayışının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, Basel II Uzlaşısı'nın Türkiye'de uygulanmaya başlaması ile birlikte, söz konusu husus KOBİ'ler başta olmak üzere tüm ŐiŐletmeler açısından çok daha önemli hale gelecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Basel II Uzlaşısı, bankalar ile kredi iliŐkisi içinde olan KOBİ'ler için önemli düzenlemeler getirmektedir. Basel II'nin KOBİ'leri etkileyeceği iki temel nokta bulunmaktadır. Bunlardan biri kullanılan kredi miktarı, diğerisi ise kredinin maliyeti ile ilgilidir. Basel II Uzlaşısı'nın bankaların kredi fiyatlama süreçlerinde oluşturacağı deđiŐikliklerin, zaten fon temini konusunda ciddi problemleri bulunan KOBİ'ler üzerinde olumsuz etki yaratmaması yani KOBİ kredilerini azaltıcı ya da kredilerin maliyetini arttırıcı etki doğurmaması için KOBİ'lerin yüksek derecelendirme notuna sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla, Basel II ile birlikte KOBİ'ler başta olmak üzere tüm ŐiŐletmelerde adillik, hesap verebilirlik, Şeffaflık ve sorumluluk gibi temel kurumsal yönetim ilkelerine uyum ve kurumsal yönetim anlayışının geliştirilmesi hayati önem kazanmaktadır.

Gelişmekte olan pek çok ülkede KOBİ'lerin kurumsal yönetim ilkelerine uyum göstermedikleri görülmektedir. Türkiye'de de durum diğer gelişmekte olan ülkelerden pek farklı değildir. Zira KOBİ'lerin kurumsallaşma seviyesi oldukça düşük düzeydedir. Hatta Türkiye'ye ilişkin yapılan pek çok araştırmada, kurumsal yönetim uygulamalarının halka açık Şirketlerde dahi oldukça yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Aksoy ve BozmuŐ (2008, 68) tarafından KOBİ'lere ilişkin yapılan bir araştırmada, yöneticilerin eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu, çok büyük bir bölümünün sahipleri tarafından yönetildiği, genellikle sermaye miktarının 50 milyon YTL'nin ve çalışan sayısının 50 kiŐinin altında olduğu, çok az bir bölümünün ürettiklerini ihraç edebildiği, yine küçük bir kesimin bir kalite belgesine (TSE, ISO9000 gibi) ve kurumsal bir web sayfasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunlar yanı sıra çoğunun geleceğe ilişkin yeni yatırım planlarının bulunmadığı ve çoğunlukla ŐiŐletme sermayesi yetersizliği nede-

niyle kredi kullandıkları görülmektedir. KOBİ'lere ilişkin tespit edilen bu bilgiler yanı sıra, Türkiye'deki yaygın kültürel yapı başka bir ifadeyle "ben her şeyi bilirim", "küçük olsun ama benim olsun" gibi anlayışlar da göz önüne alındığında KOBİ'lerde kurumsal yönetim kültürünün yerleşmesinin oldukça zor olacağını ve zaman alacağını söylemek mümkündür.

KOBİ'lerin varlıklarını koruyabilmeleri, kurumlarını gelecek nesillere taşıyabilmeleri, kişilere bağımlı olmaktan uzak bir yapıya sahip olmaları ve küreselleşen dünyada yerel kalmamaları için her ne kadar zor ve zaman alıcı görünse de bir an önce kurumsallaşma çalışmalarına başlamaları ve kurumsal yönetim anlayışına dayalı bir örgüt yapısı oluşturmaları gerekmektedir. Basel II Uzlaşısı'nın yakın gelecekte Türkiye'de uygulanmaya başlanacak olmasının da, bunun için zoraki bir itici güç olacağını söylemek mümkündür. Dolayısıyla KOBİ'lerin konu ile ilgili farkındalıklarının artırılması ve eğitilmeleri büyük önem taşımaktadır. Kurumsallaşma sürecinde, KOBİ'lerin de kayıt dışı faaliyetlerini kayıt altına almaları, etkin ve güvenilir bir muhasebe sistemi kurmaları, finansal tablolarını uluslar arası muhasebe standartlarına uyumlu olarak düzenlemeleri, iç kontrol sistemi kurmaları ve iç denetimin etkinliğini arttırmaları, yönetimde profesyonel yöneticilere yer vermeleri, şirket içi iletişimi geliştirmeleri ve uzun vadeli stratejik planlar yapmaları gerekmektedir. Bunlar yanı sıra, şirket sahipleri kendilerini geliştirmeli, eğitime önem vermeli ve şirketlerine vizyon kazandıracak faaliyetlerde bulunmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. 2005. "Basel I-II Sermaye Uzlaşmaları Işığında Bilanço Varlıklarında Risk-Bazlı Ağırlıklandırma ve Risk-Odaklı Kredi Fiyatlamasının Çok Yönlü Etkilerine Yönelik Bir İnceleme" Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Sayı:150 s.31-51.
- Aksoy T. ve S. Bozkuş. 2005. "The Major Effects of Basel II To Small And Mid-Sized Enterprises: An Empirical Work On Companies Quoted To KOSGEB" Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi. Cilt:10. Sayı:2. Haziran. s.55-78.
- Alayoğlu, N. 2003. Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma. Müsiad Yayınları: 2. İstanbul. Kasım.
- Aras, G. 2007. Basel II Sürecinde KOBİ'ler İçin Yol Haritası, Deloitte.
- BCBS. 2004. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework. Bank for International Settlements, June.
- BDDK. 2005a. 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II). Ocak.
- BDDK. 2005b. Türk Bankacılık Sistemi Basel II 2. Anket Çalışması Sonuçları. Ankara, Aralık.

- BDDK, 25.06.2008 tarihli Basel-II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması
- BIS. 1988. International Convergence Of Capital Measurement and Capital Standards. July. Basle.
- BIS. 1996. Overview of the Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risk. January.
- BIS. 2004. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards A Revised Framework. June.
- BIS. 2007. History of the Basel Committee and its Membership. January.
- Claessens, S. 2003. Corporate Governance and Development. Global Corporate Governance Forum Focus 1. The World Bank.
- Fahy, M., Roche J and Weiner, A. 2005. Beyond Governance: creating corporate value through performance, conformance and responsibility, Chichester: Wiley.
- KOSGEB. 2004. KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu. Ankara, Aralık.
- KOSGEB. 2005. 2002 Yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı-İmalat Sanayi Değerlendirmesi. Ankara. Şubat.
- Millstein, I.M. vd. 1998. Corporate Governance: Improving Competitiveness and Access to Capital in Global Markets, A Report to the OECD by the Business Sector Advisory Group on Corporate Governance.
- Newell R. and G. Wilson. 2002. "Corporate governance: A premium for good governance" The McKinsey Quarterly. Number 3. August
- OECD. 2004. OECD Principles of Corporate Governance, Paris.
- SPK. 2005. Kurumsal Yönetim İlkeleri. Ankara.
- STONE A., K. HURLEY and R.S. KHEMANI. 1998. The Business Environment and Corporate Governance: Strengthening Incentives for Private Sector Performance. Business Environment Group. Private Sector Development Department. The Worldbank Group.
- TBB. 2004. Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Yayın No: 228
- TBB. 2006. Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri. Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu. Bankacılar Dergisi, Sayı 58.
- TKYD. 2005. Türkiye Kurumsal Yönetim Haritası.
http://www.tkyd.org/files/downloads/arastirma_raporu.pdf
- TÜİK. 2002. Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı 2002.
http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=28&ust_id=9
- TÜSİAD. 2002. Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi. İstanbul.
- Yüksel, A. 2005. Basel-II'nin KOBİ kredilerine Muhtemel Etkileri. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Raporları: 2005/4. Ankara. Ağustos.